

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้และประสบการณ์ เป็นพลังสำหรับเยาวชนที่จะเป็นเครื่องมือสนับสนุนความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ มนุษย์จึงได้ทุ่มเททรัพยากรเพื่อการเก็บรักษาถ่ายทอดและเสาะแสวงหาความรู้ที่กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยสร้างระบบและวิธีการอันได้แก่การศึกษา ด้วยความหวังที่จะให้การศึกษาเป็นสิ่งที่จะแก้ไขปัญหาคง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ดังที่ซูเมคเคอร์ (๒๕๑๘ : ๑๓) กล่าวว่า "สังคมเชื่อว่าการศึกษามีวิธีแก้ไขปัญหาวិเศษสุดหาย แม้วิธีการอื่น ๆ จะใช้ไม่ได้ผลแล้วก็ตาม" แนวคิดเช่นนี้ทำให้การจัดการศึกษาของโลกในปัจจุบันจึงใช้ทั้งทรัพยากรและพลังงานมากกว่าครึ่งใด ๆ ในอดีตที่ผ่านมา การจัดการศึกษาของไทยก็เช่นกัน จากการรายงานงบประมาณประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๗ งบประมาณด้านการศึกษาได้รับการจัดสรรมากกว่างบประมาณด้านอื่น ๆ (ประจวบ ทองอุไร ๒๕๒๖ : ๑๔)

การใช้งบประมาณอันมากมายนี้ ทำให้ต้องคำนึงถึงคุณภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของการประถมศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ใหญ่ที่สุดในหมู่ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนด้วยกัน และเป็นกลุ่มที่บริโภคพลังงานและทรัพยากรมากที่สุดเช่นกัน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพของการประถมศึกษาอยู่เสมอ ขอเสนอแนะในการปรับปรุงคุณภาพของการประถมศึกษาที่ได้รับอยู่ สมอก็คือ การพัฒนาการสอนของครู ทั้งนี้เพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตร เป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับเด็กและเด็กได้ปฏิบัติมากที่สุด (กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง ๒๕๒๒ : ๕) ส่วนครูนั้นเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด เกือบเท่ากับผู้ปกครองและเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมากในอันที่จะช่วยให้พัฒนาการของเด็กเป็นไปตามที่หลักสูตรต้องการ แต่เนื่องจากหน้าที่ของครูในปัจจุบันไม่เพียงแต่จะให้ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาเท่านั้น ยังจะต้องให้เด็กใฝ่รู้จักและเข้าใจตนเอง มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่นและเป็นสุข (บึงอร เอี่ยมรอด ๒๕๒๕ : ๕๐)

ดังนั้นจึงเป็นภาระของครูที่จะต้องเพิ่มความรับผิดชอบในการหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่ วัตถุประสงค์ดังกล่าว ครูจึงจำเป็นต้องมีเครื่องมือเพื่อช่วยให้การ สอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เครื่องมือนั้นคือ สื่อการสอน

สื่อการสอนทำให้ครูทำหน้าที่ในการสอนได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังที่มูญเหลือ เทพสุวรรณ (๒๕๒๓ : ๓) โลกกล่าวว่า "...ไม่มีครูที่คนในโลกที่สามารถสอนนักเรียนให้ ใฝ่ผลดี โดยไม่มีวัสดุอุปกรณ์" การใช้สื่อการสอนเข้าถึงธรรมชาติของการ เรียนรู้ได้ดีกว่า การที่ครูบรรยายธรรมดา ทั้งนี้เพราะสื่อการสอนเป็นเครื่องมือที่ทำให้ นักเรียนได้สัมผัส ควบประสาทต่าง ๆ แทนที่จะเรียนรู้โดยการฟังเพียงอย่างเดียว ประสาทสัมผัสนั้นก็ยังมี ประสิทธิภาพในการรับรู้ได้แตกต่างกัน สัมผัสได้ ๓% จมูกรับรู้ได้ ๓% กายสัมผัสรับรู้ได้ ๖% หูรับรู้ได้ ๑๓% ตารับรู้ได้ ๗๕% (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ๒๕๒๓ : ๔๔) จะเห็นได้ว่า เพียงการเห็นและการฟังเท่านั้นสามารถรับรู้ได้ถึง ๘๘% และหากใฝ่ผ่านประสาทสัมผัส หลายก้านการรับรู้ก็จะมีมากขึ้นด้วย คุณค่าของสื่อการสอนจึงอยู่ที่การทำให้นักเรียนได้ ผ่านประสาทสัมผัสดังกล่าว

สื่อการสอนเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก จนเป็นที่ยอมรับ โดยทั่วไป จึงมีผู้กล่าวถึงคุณค่าของสื่อการสอนไว้ เช่น อีริกสัน (Erickson ๑๙๗๑ : ๑๐๔ - ๑๐๕) กล่าวถึงสื่อการสอนไว้ดังนี้

- ๑. สื่อการสอนช่วยเพิ่มประสบการณ์ของผู้เรียนให้มากขึ้น
- ๒. สื่อการสอนช่วยให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาวิชาที่มีความหมายต่อชีวิตของเด็ก
- ๓. สื่อการสอนจะช่วยให้นักเรียนแนะนำและควบคุมนักเรียนให้มีปฏิกิริยาตอบสนอง ไปในทางที่พึงปรารถนาในการ เรียนรู้
- ๔. สื่อการสอนจะช่วยให้นักเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป
- ๕. สื่อการสอนจะช่วยให้นักเรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์
- ๖. สื่อการสอนจะช่วยให้นักเรียนเนื้อหาวิชาได้มากขึ้น
- ๗. สื่อการสอนจะช่วยเป็นเครื่องมือให้นักเรียนได้รวดเร็วและถูกต้องมากยิ่งขึ้น

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่สนับสนุนคุณค่าของสื่อการสอนก็คือ การพัฒนาการศึกษา ที่ผ่านมายังมุ่งขยายสิ่งที่มีอยู่แล้วในระบบ นับเป็นการลงทุนที่มหาศาล ประเทศที่ยากจน ต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยควรที่จะต้องคอย ๆ ลดการขยายตัวด้วยวิธีการนี้ เพราะได้

พิสูจน์แล้วว่าเป็นวิธีการที่คอยทั้งประสิทธิภาพและคุณภาพ ส่วนวิธีการที่ได้ผลนั้นคือ การเพิ่มประสิทธิภาพสิ่งที่มีอยู่แล้วในระบบโดยใช้วิธีการ ความคิดและเครื่องมือเครื่องมืออื่น ๆ รวมทั้งแนวทางใหม่ ๆ เพื่อให้ประสิทธิภาพทางการศึกษาคีขึ้น (ถนอม อินทรกำเนก ๒๕๒๖ : ๒๔) และสื่อการสอนเป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดเช่นนี้

แม้ว่าสื่อการสอนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนการสอน แต่สิ่งที่น่าหนักใจและเป็นปัญหามากก็คือครูไม่นิยมใช้และผลิตสื่อการสอนเท่าที่ควร ทำให้เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนการสอน โดยเฉพาะในโอกาสที่โชติรสสุทรพุทธศักราช ๒๕๒๑ ซึ่งเน้นให้นักเรียนได้กระทำกิจกรรมจึงทำให้การใช้สื่อการสอนเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น สาเหตุที่ครูไม่นิยมใช้และผลิตสื่อการสอนนั้น อรสา กุมารี ปุกหุด (๒๕๒๒ : ๒ - ๖) ได้ให้เหตุผลว่า ครูมีปัญหากับเรื่องเวลาที่ใช้ในการทำอุปกรณ์ ครูไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ในการผลิต ครูขาดทักษะในการใช้และการเก็บรักษา และประการสุดท้ายครูขาดการส่งเสริมจากผู้บริหาร

สาเหตุที่ครูมีปัญหาลักษณะส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าครูส่วนใหญ่เข้าใจว่า สื่อการสอนที่คั้นคือสื่อการสอนที่ทันสมัยและราคาแพง หรือเมื่อต้องการใช้สื่อการสอนก็ผลิตทันที โดยไม่มีการวางแผนล่วงหน้าและขาดแนวคิดที่ถูกต้องทั้งในการผลิตและการใช้ จึงทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา แท้จริงแล้วสื่อการสอนที่คั้นคือสื่อการสอนที่สอนได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ราคาเบา ทำจากวัสดุที่หาง่าย ผลิตได้ง่าย เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และมีการเตรียมการใช้สื่อมาอย่างดี (บุญเกิด ควรหาเวช ๒๕๒๓ : ๕๔) แนวคิดที่ถูกต้องทั้งการใช้และการผลิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู หากครูมีแนวคิดที่ถูกต้องและมีความตั้งใจอยู่มาก ปัญหาเกี่ยวกับสื่อการสอนคงลดน้อยลงเป็นอย่างมาก

จากการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการผลิตและการใช้สื่อการสอนของธีระศักดิ์ ลิขิตวิชานเศรษฐ (๒๕๑๖ : ๑๔๐ - ๑๔๒) ประสงค์ เปนะนาม (๒๕๒๔ : ๔๒ - ๔๓) และขวัญใจ คงทรัพย์ (๒๕๒๕ : ๓๔) แม้จะต่างกันด้วยสถานที่ ประชากร และมีที่ทำการวิจัยแต่ผลที่ได้จากการวิจัยคล้ายคลึงกันดังนี้

- ๑. ครูส่วนใหญ่ใช้เงินส่วนตัวจัดซื้อสื่อการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมาผลิตสื่อการสอน
- ๒. ครูและนักเรียนช่วยกันผลิตสื่อการสอนจากวัสดุในท้องถิ่นและจากวัสดุราคาเบา

๓. ครูต้องการความรู้เกี่ยวกับการผลิตสื่อการสอนจากเศษวัสดุ วัสดุที่เหลือใช้ และหาง่ายในท้องถิ่น รวมทั้งวัสดุราคาเบา

๔. ปัญหาที่พบมากได้แก่ โรงเรียนขาดงบประมาณที่จะซื้อสื่อการสอนและวัสดุที่ครูจะใช้ในการผลิตสื่อการสอนด้วยตนเอง ครูขาดบุคลากรที่จะให้คำแนะนำช่วยเหลือในการผลิตและการใช้สื่อการสอน โดยเฉพาะการผลิตสื่อการสอนจากวัสดุราคาเบาและวัสดุที่หาง่ายหรือเหลือใช้ในท้องถิ่น

จากเหตุผลที่กล่าวมาและประสบการณ์ที่ผู้วิจัยได้รับ สื่อการสอนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครู ครูจึงควรได้รับการแนะนำและส่งเสริมให้ผลิตสื่อการสอนขึ้นใช้สำหรับในการเรียนการสอน เพื่อช่วยให้เกิดความสะกดก ช่วยให้ครูเกิดความคิดและสามารถผลิตสื่อการสอนที่มีทั้งประสิทธิภาพและคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษา เพื่อให้ทราบถึงสื่อการสอนที่มีคุณสมบัติดีแต่ใช้งบประมาณน้อย ได้เห็นแบบอย่างสื่อการสอนเพื่อสามารถดัดแปลงนำไปใช้ และเป็นการเผยแพร่การผลิตและการใช้สื่อการสอนแก่ครูและผู้นใจทั่วไป อันจะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์คุณสมบัติทางกายภาพและคุณภาพของสื่อการสอนระดับประถมศึกษา

๒. เพื่อจัดอันดับคุณค่าของสื่อการสอนที่ใช้ในการวิจัยตามกลุ่มประสบการณ์

ขอบเขตของการวิจัย

๑. การวิจัยครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษาเกี่ยวกับคุณสมบัติทางกายภาพและทางคุณภาพของสื่อการสอน โดยไม่คำนึงถึงความสามารถของครูในการนำสื่อการสอนไปใช้

๒. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

๒.๑ สื่อการสอนที่ได้รับการคัดเลือกเข้ารอบในการประกวดสื่อการเรียนการสอนของสำนักงานศึกษาธิการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๕

๒.๒ สื่อการสอนที่นิสิตและอาจารย์ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผลิตขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๖

๒.๓ สื่อการสอนที่มีขายในแหล่งผลิตสื่อการสอน ได้แก่
ร้านพิมพ์ชัยศึกษากรณ์

บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด

บริษัทสำนักพิมพ์วัฒนาพานิชจำกัด

ห้างหุ้นส่วนจำกัดคลองกรุงอุปถัมภ์การศึกษา

ร้านศึกษากันต์พานิช

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สื่อการสอนหมายถึง วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ครู นักเรียนหรือเอกชนผลิตขึ้น
เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา

คุณสมบัติทางกายภาพ หมายถึง คุณสมบัติภายนอกของสื่อการสอนที่มองเห็นได้
หรือสัมผัสได้โดยประสาททั้งห้า เช่น เนื้อหาและภาษาที่ใช้ วัสดุที่ใช้ ความคงทน ขนาด
และรูปร่าง เป็นต้น

คุณสมบัติทางคุณภาพ หมายถึง ความคาดหวังผลที่จะได้รับจากสื่อการสอน เช่น
สร้างความเข้าใจในบทเรียน ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ให้ความรู้ด้านเนื้อหา ส่งเสริม
การทำงานร่วมกัน และให้ความสนุกเพลิดเพลิน เป็นต้น

กลุ่มประสบการณ์ หมายถึง กลุ่มประสบการณ์ ๕ กลุ่ม ที่กำหนดในหลักสูตร
ประถมศึกษา ๒๕๒๑ ทั้งนี้ กลุ่มทักษะแยกเป็นทักษะภาษาไทยและทักษะคณิตศาสตร์ กลุ่ม
สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ผู้วิจัยมุ่งเน้นวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้อที่ ๑ ส่วนวัตถุประสงค์ในข้อที่ ๒ นั้น
เป็นเพียงข้อมูลประกอบ หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สื่อการสอนทั้งหมดแล้ว จึงใช้คะแนน
รวมที่ได้เป็นเกณฑ์ในการจัดอันดับสื่อการสอน

๒. หัวข้อที่ใช้ในแบบวิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษา ถือว่าครอบคลุมทั้ง
เนื้อหาและรูปแบบในการวิเคราะห์ เพราะได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ คนแล้ว

ความจำกัดของการวิจัย

ผู้วิจัยมีเวลาและงบประมาณจำกัดในการวิเคราะห์สื่อการสอน จึงทำให้

ไม่สามารถวิเคราะห์สื่อการสอนที่ผลิตจากสถาบันอื่นและแหล่งผลิตต่าง ๆ ได้ครบถ้วน
แต่ก็พยายามนำมาวิเคราะห์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากตำรา วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ

เกี่ยวกับ

๑.๑ คุณสมบัติทางกายภาพและคุณสมบัติด้านคุณภาพของสื่อการสอนระดับ

ประถมศึกษา

๑.๒ หัวข้อการวิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษา

๒. สังเกตและประมวลลักษณะทางกายภาพและคุณภาพของสื่อการสอน

ที่ปรากฏทั้งในร้านค้าต่าง ๆ และในห้องเรียน เพื่อประกอบการสร้างเกณฑ์ในการ
วิเคราะห์

๓. ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สื่อการสอนระดับประถม
ศึกษา จัดแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ

๓.๑ สื่อการสอนที่ครูและนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษา

กรุงเทพมหานครผลิตขึ้นส่งเข้าประกวดในงานนิทรรศการสื่อการเรียนการสอน ซึ่งจัด
โดยสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ และได้รับคัดเลือกเข้าร่วม
จำนวน ๒๖ ชิ้น

๓.๒ สื่อการสอนที่ผลิตโดยนิสิตและอาจารย์ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน ๔๕ ชิ้น

๓.๓ สื่อการสอนที่มีจำหน่ายอยู่ในร้านค้าต่าง ๆ มีจำนวนทั้งสิ้น ๒๕ ชิ้น

รวมจำนวนสื่อการสอนที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น ๑๐๐ ชิ้น

๔. สร้างเครื่องมือในการวิจัย

๔.๑ ศึกษาจากหนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติทาง

กายภาพและคุณภาพของสื่อการสอนระดับประถมศึกษา รวบรวมทั้งศึกษาจากสื่อการสอนที่
เป็นของจริง เพื่อนำมาสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษา

๔.๒ สร้างแบบวิเคราะห์สื่อการสอน โดยแบ่งแบบวิเคราะห์ออกเป็น

๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของสื่อการสอน

ตอนที่ ๒ เกี่ยวกับคุณสมบัติทางกายภาพของสื่อการสอน

ตอนที่ ๓ เกี่ยวกับคุณสมบัติทางคุณภาพของสื่อการสอน

๔.๓ นำแบบวิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษาเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ ๕ คน พิจารณาและแก้ไขข้อบกพร่องในการวิเคราะห์ รูปแบบในการวิเคราะห์และความครอบคลุมของเนื้อหา

๕. วิเคราะห์สื่อการสอนระดับประถมศึกษา

๕.๑ ตั้งกลุ่มผู้วิเคราะห์สื่อการสอนรวมทั้งผู้วิจัยเป็นจำนวน ๔ คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับสื่อการสอนเป็นอย่างดี ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำความเข้าใจกับวิธีการและหัวข้อในการวิเคราะห์ให้ตรงกัน

๕.๒ ทดลองหาความเที่ยงในการวิเคราะห์ของผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย

๕.๓ ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการวิเคราะห์สื่อการสอน จากตัวสื่อการสอนและข้อมูลที่ประกอบสื่อการสอน

๖. วิเคราะห์ข้อมูล

๖.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนที่ ๑, ๒ และ ๓ โดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๖.๒ จัดอันดับคุณค่าของสื่อการสอนที่ใช้ในการวิจัย ตามกลุ่มประสบการณ์

๗. เสนอข้อมูลในรูปตารางและความเรียง

๘. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายและเสนอแนะ

ประโยชน์ของการวิจัย

๑. เป็นแนวทางสำหรับครูผู้สอนในการเลือกใช้และผลิตสื่อการสอนที่เหมาะสมให้ตรงตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของวิชาที่จะสอน

๒. เป็นแนวคิดสำหรับหน่วยงานทั้งฝ่ายเอกชนและรัฐบาลในการเลือกใช้และผลิตสื่อการสอนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพอย่างแท้จริงให้แก่แก่นักเรียนในระดับประถมศึกษา

๓. เป็นข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่จัดประกวดสื่อการสอน เพื่อกำหนดเกณฑ์การส่งสื่อการสอนตามกลุ่มประสบการณ์ และเกณฑ์การตัดสินในการจัดการประกวดครั้งต่อไป